

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องการใช้สื่อสมัยใหม่ซึ่งในที่นี้คือสื่อวิดีโอ ในงานศิลปะเป็นการศึกษาในแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการศึกษาจากทั้งเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ นั่นคือกลุ่มศิลปินที่ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต ขึ้นมาจำนวน 3 ราย และข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มศิลปินที่ไม่ได้ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต 10 ราย รวมทั้งการใช้แบบสอบถาม เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงและทัศนะจากนักวิชาการทางศิลปะ หัวข้อวิจัยชิ้นนี้มีลักษณะ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในตัวเองอยู่แล้ว การเปลี่ยนแปลงของทั้งศิลปะและการสื่อสารนั้นถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากสภาพสังคมที่มีเทคโนโลยีเป็นรากฐานของชีวิต ตัวแปรที่สำคัญที่อยู่เบื้องหลังความเปลี่ยนแปลงของศิลปะและการสื่อสารนั้นคือ สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่กลายเป็นสังคมแห่งเทคโนโลยีที่ทำให้การรับรู้ ทัศนคติ ความคิด ปรัชญา และสุนทรียะของมนุษย์เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย รวมทั้งทัศนคติจากตัวศิลปินก็เป็นตัวแปรที่สำคัญยิ่ง เหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยเน้นการมองปรากฏการณ์ในหลายแง่มุม ทั้งในแง่สุนทรียศาสตร์ ในแง่ความสัมพันธ์เชิงพลวัตและในแง่ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม รวมทั้งในแง่แนวคิดส่วนบุคคล ซึ่งก็คือ จากตัวศิลปินเอง ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตรงนี้จะ เป็นภาพสังคมโดยรวมที่มีการพัฒนาด้วยเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อระบบอื่น ๆ ของสังคม และส่งผลต่อการรับรู้และแนวความคิดของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาในครั้งนี้ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจในสภาพสังคมที่แวดล้อมตัวเรา

แหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 แหล่งใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งแบ่งเป็น

1.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key Informants)

บุคคลสำคัญในที่นี้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1.1 กลุ่มศิลปินที่ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต 3 ราย

1. ผศ.ดร.อภิวัฒน์ โปษยานนท์ อาจารย์

ประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. คุณวสันต์ สิทธิเขตต์ ศิลปิน

3. อ.มณฑิยา บัญญา อาจารย์ประจำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.1.2 กลุ่มศิลปินที่ไม่ได้ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต 10 ราย

ดังนี้

1. คุณจุมพล อภิสุข

2. คุณธรรมศักดิ์ บุญเชิด

3. อ.พิทักษ์ สง่า อาจารย์ประจำ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

4. คุณชาติชาย ปุ้ยเปี้ย

5. คุณเทพศิริ สุขโสภา

6. คุณสัมพันธ์ สารารักษ์

7. คุณทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์

8. คุณทรงศักดิ์ ตั้ง

9. คุณธาดารี โภควณิช

10. คุณอนุรักษ์ ชัยอนันต์

1.1.3 กลุ่มอาจารย์และนักวิชาการศิลปะ 12 ราย ดังนี้

1. อาจารย์วิชัย สิทธิรัตน์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

2. อาจารย์ปัญญา วิจินธนสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. อาจารย์ศุภชัย สุขชีโชติ วิทยาเขตลาดกระบัง
4. อาจารย์สุธี คุณาวิชยานนท์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
5. อาจารย์สมศักดิ์ เชาว์ธาดาพงศ์ วิทยาเขตลาดกระบัง
6. อาจารย์โชคชัย ตักโพธิ์ วิทยาลัยอาชีวศึกษา
อุบลราชธานี
7. อาจารย์ศรารุช ดวงจำปา มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. คุณนิตติ วัฒยา ศิลปิน
9. อาจารย์พิชิต ตั้งเจริญ มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. อาจารย์สันติ อิศโรวสุกุล ศิลปิน
11. คุณวิจิตร อภิชาติเกรียงไกร บรรณาธิการ
หนังสือ Art
Record In
Thailand
12. อาจารย์วิโชค มุกดามณี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ในกลุ่ม 1.1.1 ศิลปินที่ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต นั้น
เป็นการสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อศิลปิน ในการ เลือก ใช้สื่อวิดีโอและทัศนคติที่มีต่อสื่อ
วิดีโอ

ในกลุ่ม 1.1.2 ศิลปินที่ไม่ได้ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต
นั้น เป็นการสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อศิลปิน ในการ ไม่เลือก ใช้สื่อวิดีโอและทัศนคติที่มีต่อ
สื่อวิดีโอ

ในกลุ่ม 1.1.3 กลุ่มอาจารย์และนักวิชาการศิลปะ
เป็นการสอบถามถึงความคิดเห็นและทัศนคติที่มีต่องานวิดีโอ อาร์ต, การเจริญ

เติบโตของงานวิดีโอ อาร์ต ในเมืองไทย และวิเคราะห์อนาคตของงานวิดีโอ อาร์ต

ดังนี้

1.2 ข้อมูลจากการถอดเทปบันทึกเสียงการสัมมนาทางศิลปะ 3 งาน

1.2.1 เทปบันทึกเสียงการอภิปรายเรื่อง "ศิลปะกับสิ่งแวดล้อม" ครั้งที่ 3 วันที่ 17 มีนาคม 2538 ที่หอศิลป์แห่งชาติ กรุงเทพฯ

1.2.2 เทปบันทึกเสียงการสัมมนาเรื่อง "อนาคตของศิลปะ" วันที่ 24 มีนาคม 2538 ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร

1.2.3 เทปบันทึกเสียงการสัมมนาเรื่อง "ศิลปะสมัยใหม่-คอมพิวเตอร์ อาร์ต" วันที่ 12 มิถุนายน 2537 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.3 ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ชุด

1.3.1 แบบสอบถามชุดที่ 1 สำหรับกลุ่มศิลปินที่ไม่ได้ใช้วิดีโอ โดยมีคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิด แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. เนื้อหาเกี่ยวกับผู้ตอบ เช่น อายุ, การศึกษา, รายได้, ภูมิหลัง
2. การใช้สื่อของผู้ตอบในแง่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้ เช่น ความชอบในสื่อใดสื่อหนึ่ง, ความชำนาญ
3. การไม่เลือกใช้สื่อวิดีโอของผู้ตอบในแง่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการไม่เลือกใช้ เช่น การขาดความรู้ ความไม่ชอบสื่ออิเล็กทรอนิกส์
4. ทศนคติและความคิดเห็นที่มีต่อวงการศิลปะ,

ศิลปินรายอื่น ๆ ผลงานศิลปะทั่ว ๆ ไป และ
ทัศนคติต่อสื่อวิดีโอ

- 1.3.2 แบบสอบถามชุดที่ 2 สำหรับกลุ่มอาจารย์และนักวิชาการ
ศิลปะ โดยมีคำถามแบบปลายเปิด แบ่งเนื้อหาออกเป็น
4 ส่วน เป็นการวิเคราะห์ในเรื่องต่อไปนี้
 1. สภาพและการเจริญเติบโตของวงการศิลปะและ
ผลงานศิลปะทั่วไป
 2. สภาพและการเจริญเติบโตของงานวิดีโอ อาร์ต
ในปัจจุบัน
 3. การวิเคราะห์งานวิดีโอ อาร์ต
 4. อนาคตของงานวิดีโอ อาร์ต ในสังคมไทย

2. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data)

ข้อมูลในชั้นทุติยภูมินี้เป็นข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary
Research) โดยแบ่งได้ ดังนี้

- 2.1 เอกสารประกอบการสัมมนาและการอภิปราย
- 2.2 งานวิจัย และงานวิทยานิพนธ์
- 2.3 หนังสือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 2.๕ บทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 2.๕ ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์
- 2.๕ สื่อบัตรงานแสดงศิลปะ

การแบ่งกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกศิลปินกลุ่มที่ 1 คือ ศิลปินที่ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต จำนวน 3

รายชื่อ เนื่องจากมีเพียงศิลปิน 3 รายนี้เท่านั้นที่ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต ออกมานำเสนอ
 สู่สาธารณชนและผลงานดังกล่าวเป็นที่รู้จักทั่วไป ศิลปินกลุ่มที่ 2 คือ ศิลปินที่ไม่ได้
 ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต จำนวน 10 ราย ผู้วิจัยได้เลือกเฉพาะศิลปินที่ผู้วิจัยสามารถ
 ติดต่อได้แน่นอน เนื่องจากศิลปินต่าง ๆ มิได้มีลักษณะอยู่ร่วมกันเป็นองค์กรตั้ง
 เช่นบริษัท การเข้าถึงศิลปินจึงเป็นเรื่องยาก เพราะผู้วิจัยไม่สามารถค้นหาที่อยู่
 ติดต่อได้ของศิลปินหลายราย ผู้วิจัยจึงได้เลือกกลุ่มตัวอย่างมา 10 ราย โดยมีเกณฑ์
 การเลือกและแบ่งกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ศิลปินจะต้องนำเสนอผลงานสู่สาธารณชนเฉลี่ยแล้วอย่างน้อยปีละ 2
 ครั้ง ไม่ว่าจะ เป็นการแสดงงานกลุ่มหรือการแสดงงานเดี่ยว
2. ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่าง 10 ราย เป็น กลุ่มย่อย 2 กลุ่ม โดยแบ่ง
 เป็น
 - 2.1 กลุ่มศิลปินที่มีชื่อเสียง-ฐานะ-ผลงาน คงที่แล้วสร้างงานศิลปะ
 มานานและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไป (Established artists) ได้แก่ คุณจุมพล
 อภิสุข, คุณชาติชาย ปุ้ยเปีย, คุณธรรมศักดิ์ บุญเชิด, คุณเทพศิริ สุขโสภา
 - 2.2 กลุ่มศิลปินที่ยังไม่มีชื่อเสียงและผลงานเป็นที่รู้จักในวงกว้าง
 เป็นศิลปินรุ่นเล็กที่กำลังสร้างสมชื่อเสียง-ฐานะและผลงาน (Young artists)
 ได้แก่ คุณสัมพันธ์ สารารักษ์, คุณทรงวิทย์ พิมพะกรณ์, คุณทรงศักดิ์ ตั้ง, คุณชาติตรี
 โภควนิช, คุณอนุรักษ์ ชัญจน์นันต์

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) สำหรับกลุ่มศิลปิน
 ที่ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับกลุ่มศิลปินที่ไม่ได้ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต
3. การสัมภาษณ์กลุ่มอาจารย์และนักวิชาการศิลปะ

4. การใช้แบบสอบถาม 2 ชุดแตกต่างกันสำหรับกลุ่มศิลปินที่ไม่ได้ผลิตงานวิดีโอ อาร์ต และกลุ่มอาจารย์และนักวิชาการศิลปะ

เครื่องมือที่ใช้ในการ เก็บข้อมูล

1. การใช้เทปบันทึกเสียง ในการบันทึกการสัมภาษณ์และบันทึกการสัมมนา/อภิปราย
2. การใช้ภาพถ่าย ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ถ่ายภาพผลงานที่ผ่านมาและผลงานล่าสุดในงานแสดงศิลปะต่าง ๆ ของศิลปินทั้ง 2 กลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของผลงานศิลปะของศิลปินแต่ละราย และเพื่อที่จะได้ทราบถึงแนวความคิดของศิลปินและความชอบของศิลปินด้วย ซึ่งได้นำมาลงในภาคผนวกพร้อมประวัติและผลงานของศิลปิน

การตรวจสอบข้อมูล

มีการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลทางด้านเอกสาร มีการตรวจสอบโดยนำข้อมูลแต่ละแห่งมาเปรียบเทียบว่าตรงกันหรือไม่ เช่น เปรียบเทียบข้อมูลในสูจิบัตรงานศิลปะกับหนังสือศิลปะในด้านแนวความคิดของศิลปิน, ชื่อของศิลปินและชื่อผลงาน
2. ข้อมูลประเภทบุคคล มีการตรวจสอบโดยเปรียบเทียบการสัมภาษณ์กับแบบสอบถาม

กรอบการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลงานวิจัยชิ้นนี้ ดำเนินไปตามกรอบการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้แยกกรอบการวิเคราะห์ซึ่งคาดเดาว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแยก

ปัจจัยออกเป็น 3 แนว ดังนี้

1. ปัจจัยระดับมหภาคหรือปัจจัยระดับสังคม (Macro/social Scale) ปัจจัยระดับนี้เป็นปัจจัยระดับใหญ่ที่สุด คือเป็นการศึกษาในกรอบของสังคมโดยรวม ในหลาย ๆ มิติ เช่น ศึกษากระแสโลกที่เกิดขึ้นภายนอกสังคมไทยที่เข้ามามีผลกระทบต่อสังคมไทย เช่น ความเป็นยุคคลื่นลูกที่สามหรือยุคข่าวสารข้อมูล (Information Age) กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization), ความเป็นยุคแห่งเทคโนโลยี (Technology Age) ปัจจัยระดับนี้หมายรวมไปถึงสภาพและสภาวะต่าง ๆ ของสังคมไทยในปัจจุบัน, สภาพวัฒนธรรมไทย ตลอดจนความเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น สภาพของระบบการศึกษา และสภาพของวงการศิลปะ อันมีผลต่อการเลือกใช้และการไม่เลือกใช้สื่อวิดีโอของศิลปิน

2. ปัจจัยระดับจุลภาคหรือปัจจัยจากปัจเจกบุคคล (Micro/Individual Scale) ปัจจัยระดับนี้เป็นปัจจัยระดับเล็กที่สุด คือ เป็นการศึกษาดัวบุคคลอันเป็นอนุภาคที่เล็กที่สุดของสังคม ปัจจัยนี้มาจากตัวศิลปินเองอันส่งอิทธิพลต่อการเลือกและการไม่เลือกใช้สื่อวิดีโอ เช่น การศึกษา, ความรู้, ทศนคติ, แนวความคิด, ความสนใจในสื่อใดสื่อหนึ่งของศิลปิน, ภูมิหลังความชอบส่วนตัวของศิลปินแต่ละราย และลักษณะ เฉพาะตัวของศิลปิน

3. ปัจจัยเอื้ออำนวยการผลิต (Facilitating Factor) หมายถึง ปัจจัยที่มีส่วนเอื้ออำนวยต่อการเลือกหยิบสื่อวิดีโอมาใช้และการไม่เลือกสื่อ เช่น ทุน, เวลา, เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ศิลปินมี, โอกาสและหนทางที่ศิลปินแต่ละรายมีในการเข้าถึงและการครอบครองสื่อ

ทั้ง 3 ปัจจัยนี้เป็นการอธิบายเหตุผลในการเลือกใช้และการไม่ใช้สื่อวิดีโอของศิลปิน โดยใช้กรอบการวิเคราะห์เดียวกัน เนื่องจากศิลปินทั้ง 2 กลุ่ม เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันและวัฒนธรรมเดียวกัน ผู้วิจัยจะยกปัจจัย

มหภาคไปวิเคราะห์ในบทที่ 6 เนื่องจากเป็นเรื่องที่ใหญ่และมีรายละเอียดมาก

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยมีวิธีนำเสนอข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. นำเสนอในรูปการบรรยาย (description) ในด้านรายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิดของศิลปินและผลงานของศิลปิน
2. นำเสนอตามปัจจัย ในการวิเคราะห์การใช้สื่อวิดีโอในบทที่ 4 และการไม่เลือกใช้สื่อวิดีโอในบทที่ 5
3. นำเสนอในรูปการบรรยายการวิเคราะห์ปัจจัยระดับมหภาคและปัจจัยระดับสังคมในบทที่ 6

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย